

STOWARZYSZENIE KONSERWATORÓW ZABYTKÓW
POLSKI KOMITET NARODOWY ICOMOS

OCHRONA WSPÓLNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

STOWARZYSZENIE KONSERWATORÓW ZABYTKÓW
POLSKI KOMITET NARODOWY ICOMOS

OCHRONA WSPÓLNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

POD REDAKCJĄ
JERZEGO KOWALCZYKA

Warszawa 1993

Opracowanie tekstu: Elżbieta Kowalczykowa

Autorzy fotografii

- P. Antoniak - 181, 183, 184, 185
A. Bujak - 156 (d)
J. Bułhak - 195 (g)
R. Biskupski - 235 (d)
R. Brykowski - 243, 245 (g), 249, 257 (g), 258, 259, 260 (g), 261 (g), 281 (g)
E. Gawlikowska- Świechowska - 159 (d)
E. Grochowicz - 155
T. Kalarus - 158
Z. Kaszuba - 281 (d)
G. Komada - 217
M. Kornecki - 247 (g)
J. Kowalczyk - 27, 135, 173 (d), 174, 293, 295, 299 (d)
J. Langda - 245 (d), 247 (d), 251, 253, 255
I. Marciszek - 201 (p), 203, 205 (l), 207
B. Martyniuk - 261 (d), 263, 271, 273, 275, 277, 279, 283
S. Michta - 231 (p)
M. Niczyporuk - 200, 201 (l)
T. Polak - 151, 153 (g)
J. Salamon - 159 (g)
J. Smaza - 188, 189
A. Stasiak - 169
S. Stępniewski - 229 (g)
D. Śladecki - 195 (d), 197, 199, 205 (p)
B. Werner - 291, 297, 299 (g)
E. Wilczyk - 235 (g)
W. Wolny - 257 (d), 260 (d)
W. Wołkow - 221 (d)
E. Zilinskas - 123, 125, 127, 129
Archiwum PKZ - 165, 171, 173 (g), 175
Instytut Sztuki PAN - 154, 156 (g)
Pracownia Fotogrametryczna PKZ - 153 (d)
(d) – dół, (g) – góra, (l) – lewa, (p) – prawa

ISBN 83-900862-1-2

Copyright: Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
00-464 Warszawa, ul. Szwoleżerów 9

Skład, druk i oprawa: Zakład Poligraficzny "Piotr Włodarski"
02-656 Warszawa, ul. Ksawerów 21, tel. 43-14-71 w. 240

WYSTĘP
W imieniu Zarządu Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków
w dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia

OCHRONA WSPÓLNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków w Warszawie, Stowarzyszenie
Konservatorów Zabytków, organizując spotkanie z
członkami delegacji w sprawie ochrony

W dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków w Warszawie, Stowarzyszenie

W dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków w Warszawie, Stowarzyszenie
Konservatorów Zabytków, organizując spotkanie z
członkami delegacji w sprawie ochrony
wspólnego dziedzictwa kulturowego

Romanowi Aftanazemu i Borysowi Woźnickiemu
- członkom honorowym Stowarzyszenia Konservatorów Zabytków,
wielce zasłużonym na polu ochrony
wspólnego dziedzictwa kulturowego

W dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków w Warszawie, Stowarzyszenie
Konservatorów Zabytków, organizując spotkanie z

W dniu 2021 r. w siedzibie Stowarzyszenia
Konservatorów Zabytków w Warszawie, Stowarzyszenie
Konservatorów Zabytków, organizując spotkanie z

Międzynarodowa konferencja w Krasieczynie
10 - 12 grudnia 1992

1. Wstęp - 101

2. Wskazywanie na przeszłość - 102

3. Wskazywanie na przyszłość - 103

4. Wskazywanie na teraźniejszość - 104

5. Wskazywanie na przeszłość i przyszłość - 105

6. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 106

7. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 107

8. Wskazywanie na przeszłość, przyszłość i teraźniejszość - 108

9. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 109

10. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 110

11. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 111

12. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 112

13. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 113

14. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 114

15. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 115

16. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 116

17. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 117

18. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 118

19. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 119

20. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 120

21. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 121

22. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 122

23. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 123

24. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 124

25. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 125

26. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 126

27. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 127

28. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 128

29. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 129

30. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 130

31. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 131

32. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 132

33. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 133

34. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 134

35. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 135

36. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 136

37. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 137

38. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 138

39. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 139

40. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 140

41. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 141

42. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 142

43. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 143

44. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 144

45. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 145

46. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 146

47. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 147

48. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 148

49. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 149

50. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 150

51. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 151

52. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 152

53. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 153

54. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 154

55. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 155

56. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 156

57. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 157

58. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 158

59. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 159

60. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 160

61. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 161

62. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 162

63. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 163

64. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 164

65. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 165

66. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 166

67. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 167

68. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 168

69. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 169

70. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 170

71. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 171

72. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 172

73. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 173

74. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 174

75. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 175

76. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 176

77. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 177

78. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 178

79. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 179

80. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 180

81. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 181

82. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 182

83. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 183

84. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 184

85. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 185

86. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 186

87. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 187

88. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 188

89. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 189

90. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 190

91. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 191

92. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 192

93. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 193

94. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 194

95. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 195

96. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 196

97. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 197

98. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 198

99. Wskazywanie na przeszłość i teraźniejszość - 199

100. Wskazywanie na przyszłość i teraźniejszość - 200

Publikacja subsydiowana przez
Ministerstwo Kultury i Sztuki - Generalnego Konserwatora Zabytków

Wydawnictwo "Zakład Narodowy im. Ossolińskich" w Krakowie
ul. Św. Anny 1, 31-001 Kraków, tel. 012-2517100

P R E Z Y D I U M

IX Walnego Zjazdu Sprawozdawczego
Delegatów Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków -
oraz Międzynarodowej Sesji Naukowo-Konserwatorskiej
pt: "Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego" -
w Krasiczynie.

Nie mogąc wziąć udziału w IX Walnym Zjeździe
Delegatów Stowarzyszenia, i w Sesji Naukowo-
Konserwatorskiej, przesyłam zgromadzonym na
Zjeździe Delegatom koleżeńskie pozdrowienia.

Witam serdecznie w naszym kraju Koleżankę i
Kolegów z Kijowa, Lwowa, Mińska i Wilna.

Współpraca specjalistów w dziedzinie ochrony
dziedzictwa kulturowego - Polski, Litwy, Biało-
rusi i Ukrainy, ma doniosłe znaczenie dla po-
szerzenia badań historycznych i pogłębienia
wiedzy konserwatorskiej, a także dla utrwalenia
przyjaznej więzi sąsiedzkiej .

Składam uczestnikom Zjazdu i Sesji Naukowej
życzenia pomyślności i dalszych sukcesów -
w zasadniczej dla ocalenia dziedzictwa kultu-
rowego działalności konserwatorskiej.

Łączę wyrazy uznania i szacunku dla Wiedzy
Konserwatorskiej i dla Konserwatorów Zabytków
Kultury i Sztuki.

Prof. dr h. c. Franciszek Plakelk

Olena P. Olijnik

Kijów, Instytut Historii i Teorii Architektury i Urbanistyki

Próba kompleksowej rewaloryzacji historyczno-zabytkowego zespołu Łucka

Zagadnienie ochrony dziedzictwa historyczno-kulturowego, pojmowane znacznie szerzej w ostatnich latach, nie ogranicza się tylko do konserwacji i ochrony pojedynczych obiektów. Koniecznością stają się badania i restauracja zabytków architektonicznych razem z właściwym im historycznym otoczeniem. Także sama przestrzeń centrum dawnego miasta jest zabytkiem historii i kultury, świadczącym o swoistości miasta.

Układ przestrzenny historycznego miasta, pojmowany jako zabytek czyli jako zespół architektoniczno-urbanistyczny, obdarzony jest - tak jak i poszczególne budowle - historycznymi, geograficznymi oraz stylowymi cechami. Za typologiczne, wymierne czynniki różniące układy urbanistyczne, uznaje się przede wszystkim zasady rozplanowania przestrzennego. Pozwalają one związać historyczny rdzeń miasta z określonym typem. Przewaga jednych lub drugich typów przestrzennych posiada, z reguły, charakter regionalny. Układ przestrzenny średniowiecznych miast Europy Zachodniej różni się znacznie od układu miast ruskich tego okresu. Jednak najbardziej interesujące i specyficzne typy układów spotkać można w rejonach przygranicznych. Ich swoistość polega na łączeniu wykluczających się czasami zasad urbanistycznych, co nadaje im niepowtarzalności i jedynostkowości.

W miastach, które powstały w warunkach ustawicznie zmieniających się urbanistycznych zasad i kultury, problem ochrony spuścizny kulturowej i zachowanie oblicza miasta jest szczególnie trudny. Odnosi się to do wszystkich miast przygranicznych Ukrainy, Polski, Litwy, Słowacji i Białorusi.

Miasta te przeszły podobną historyczną drogę rozwoju. Ukształtowały się w VIII-XII w. pod wpływem zasad urbanistyki staroruskiej, które w tym czasie wyznaczały charakter układu urbanistycznego wszystkich miast od Suzdała do Karpat. Miasta te, w wyniku wpływów politycznych i ekonomicznych, przyswajały sobie niektóre cechy właściwe miastom Europy Zachodniej. Jednocześnie jednak zachowały swój własny, dawny układ urbanistyczny. Przestrzenna struktura takiego miasta pochodzi z czasów Starej Rusi, a rozplanowanie dzielnic uwarunkowane było wpływami prawa magdeburgskiego. Podstawowa część zabudowy, zawierając w sobie moduł średniowieczny, stylistycznie pochodzi z XIX-XX w. Najstarsze zabytki architektury w otoczeniu zabudowy z różnych okresów (grożącej w każdej chwili zawaleniem), pozbawione właściwego im środowiska oraz sprzyjających warunków do przetrwania, tracą czasami w procesie rewaloryzacji cechy indywidualne. Wygląd tych miast charakteryzuje się

śladami różnych okresów historycznych, zarówno w układzie urbanistycznym, jak i pod względem stylu architektury oraz skali i regularności zabudowy. Cechy te nadają miastom określonego regionu niepowtarzalną różnorodność, dostarczając jednocześnie wielu problemów podczas rewaloryzacji ich centrów oraz przy odkrywaniu cennych fragmentów spuścizny kulturowej podlegającej ochronie.

Problemy te dotyczą wszystkich przygranicznych miast, w których mieszały się różne typy układów przestrzennych. Cechą charakterystyczną ruskich, ukraińskich i białoruskich miast jest bardzo zły stan zabudowy szeregowej. Komplikuje to rozwiązanie problemów ochrony zabytków.

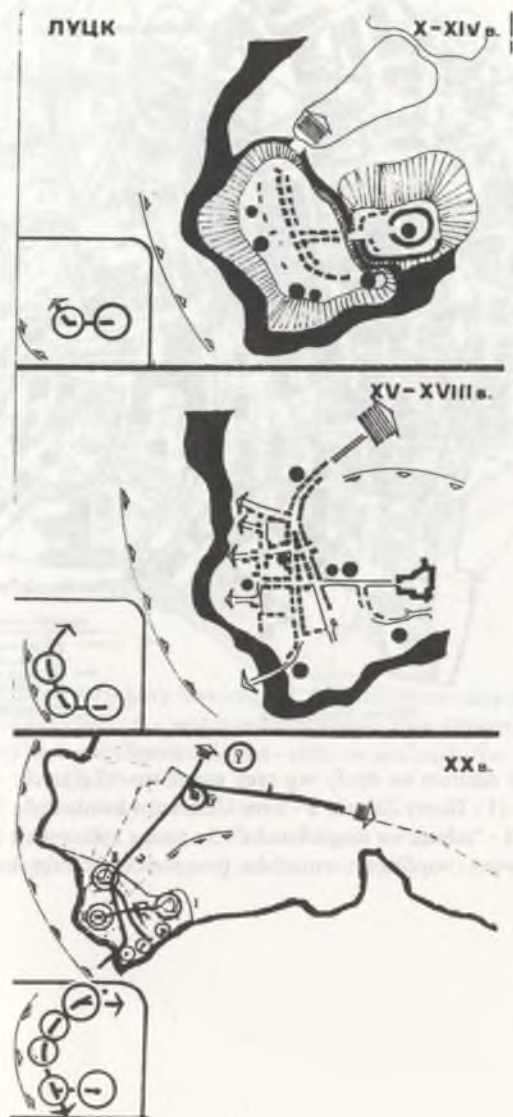
Przy rozwiązywaniu zadań związanych z rewaloryzacją centrów zespołów miejskich, narosłych w różnych okresach historycznych, szczególnie pożądaną staje się posługiwanie nowymi metodami ochrony poszczególnych zabytków oraz miejskiego środowiska jako całości.

Pomimo przemian w świadomości badaczy oraz zmian w stosunku do pojęcia "zabytek" i do problemów ochrony spuścizny architektonicznej, niewiele zmieniło się w organizacji pracy historyków sztuki i architektów. Do tej pory, w procesie badania i ochrony spuścizny historycznej brakuje ujęcia kompleksowego. Osobno rozpatruje się problemy zabudowy, rozplanowania i krajobrazu. Tym sposobem środowisko architektoniczno-przestrzenne miasta dzieli się na poszczególne składniki, przy czym za kryterium wartości obiektu przyjmuje się jego wiek, tzn. starsze elementy, *a priori*, uznaje się za cenniejsze.

Uwadze historyków sztuki nadal uchodzi historyczne miasto jako całość, na którą składają się określone zasady budowy, struktura związków oraz zbiór organizacyjnych, węzłowych elementów. Przedsięwzięcia zabezpieczające ogranicza się do inwentaryzacji zabytków i do ustalania stref chronionych. Życie historycznego miasta, szczególnie jego centrum, nie może jednak ograniczać się tylko do wprowadzania zabraniająco-zabezpieczających zarządzeń. Większość miast regionów przygranicznych znajduje się w procesie rewaloryzacji, spowodowanej złym stanem zabudowy, brakiem zabezpieczenia inżynierskiego, nieodpowiednim wykorzystaniem obiektów w związku z odradzaniem się miast ukraińskich oraz rozpoczętym niedawno procesem prywatyzacji. W czasie rewaloryzacji miasta czasami tracą właściwy im, indywidualny wygląd, znikają wtedy jakieś nieuchwytnie cechy środowiska przestrzennego.

Postawiliśmy sobie zadanie nie rozdzielania zagadnień ochrony poszczególnych elementów historycznego systemu i rozpatrywania ich jako nierozłącznych części ciągłego procesu rozwoju miasta. Rozpatrujemy miasto jako złożony, rozwijający się w czasie system przestrzenny, który posiada granice wzrostu, strukturę związków, zasady organizacji oraz tendencje rozwojowe, które są względnie stałe w procesie historycznej ewolucji systemu. Aby określić stałe cechy genetycznego kodu systemu, nieodzowna jest historyczno-genetyczna analiza formowania struktury miasta w ciągu całego jego istnienia.

Dla rozwiązywania zadań związanych z rewaloryzacją miast historycznych z zabudową z różnych okresów, o cechach wielu stylów architektonicznych,

1. Łuck. Analiza historyczno-genetyczna układu miasta

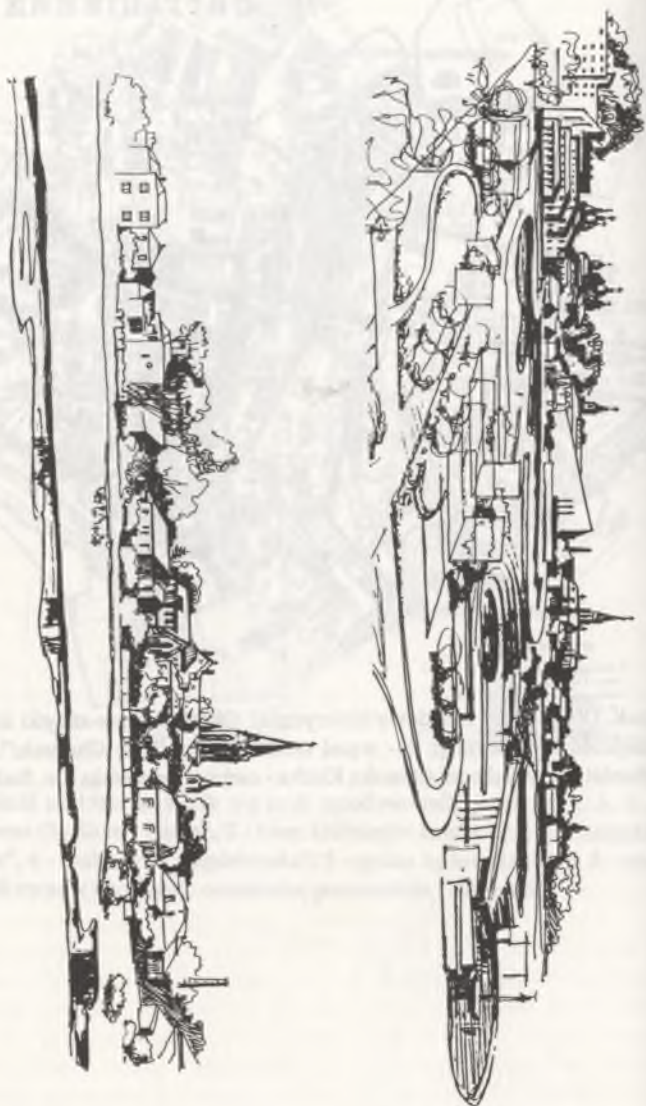

2. Luck. Podział centrum na strefy wg cech narodo-religijnych: 1, 2, 3, 4, 5 - strefy główne (1 - Góry Zamek, 2 - teren klasztorów katolickich, 3 - "zabudowa szlachecka", 4 - "zabudowa magdeburska", 5 - gmina żydowska); 6, 7, 8 - strefy podporządkowane (wspólnoty: ormiańska, protestancka i karaimka)

СИТУАЦІЙНИЙ ПЛАН

3. Łuck. Obecny stan zabudowy historycznej. Okonturowano zabytki architektury; kolejność rewaloryzacji: 1 - węzeł urbanistyczny "Plac Gluszecki", 2 - węzeł urbanistyczny zachodni (Spaska Kircha - cerkiew ormiańska Św. Stefana)

4. Luck. Rozmieszczenie dominant (projekt): u góry - widok od pn.-zach., u dołu - widok od pd.-zach.

5. Łuck. Ogólna koncepcja rewaloryzacji centrum historycznego, projekt 1991; zakreskowano strefy turystyczne

6. Łuck. Dziedziniec Górnego Zamku

7. Łuck. Strefa klasztorów katolickich i "zabudowy szlacheckiej"
(w głębi kościół Jezuitów)

8. Łuck. Dawny klasztor Dominikanów, obecnie budynek biurowy

9. Łuck. Spasska Kircha, stan przed odbudową

opracowaliśmy specjalną metodykę. Oparta jest ona na wyszukiwaniu i ochronie stałych cech przestrzennego ukształtowania miasta podczas całego jego historycznego rozwoju. Zadanie sprowadza się do rozszyfrowania kodu genetycznego miasta i utrwalenia współczesnymi metodami ukrytych, wewnętrznych cech rozwoju, właściwych każdemu systemowi.

Takie metodyczne podejście przyjęte zostało podczas kompleksowej rewitalizacji Łucka. Miasto to, tak jak inne zachodnioukraińskie miasta, charakteryzuje się posiadaniem różnorodnych, pochodzących z różnych okresów historycznych, elementów. W planowanej strukturze miasta zachowane one są na niejednakowym poziomie. Podczas całego historycznego rozwoju miasta, w jego układzie można zauważyć kilka cech niezmiennych - "stałe typologiczne oznaki" - zapewniające sukcesywny rozwój miasta i przyczyniające się do zachowania jego układu przestrzennego.

Prace naukowo-badawcze prowadzone były w Łucku w latach 20. i 30. XX w. pod kierunkiem znanych polskich konserwatorów - Zbigniewa Rewskiego i Józefa Dutkiewicza. Po II wojnie światowej badania poszczególnych zabytków prowadzili: G. N. Łogwin, B. W. Kołosok, R. M. Metelnicki. W 1985 r. Stare Miasto uznano za teren podlegający szczególnej ochronie i rozpoczęto kompleksowe naukowo-badawcze i projektowe prace w zakresie rewitalizacji historycznego centrum Łucka, które trwają do dzisiaj¹. Prace podzielono na dwa główne etapy: 1 - opracowanie naukowej koncepcji (etap teoretyczny); 2 - prace projektowe, urbanistyczne i architektoniczne, w tym też i konserwatorskie.

Tak rozległe, kompleksowe prace rewitalizacyjne centrum miejskiego, z uwzględnieniem historycznego rozwoju układu i jego cech charakterystycznych, prowadzone były na Ukrainie po raz pierwszy. Poza tym, również po raz pierwszy, zespół prac naukowych i projektowych prowadzony był przez jedną grupę autorów, co pozwoliło kolejno realizować prace zaplanowane w pierwszym, teoretycznym etapie.

Głównymi problemami podczas opracowywania koncepcji rewitalizacji były: 1 - poszukiwanie stałych cech odrębności i prawidłowości historycznego układu oraz ustalenie dróg rozwoju urbanistycznego, 2 - ochrona, odbudowa i użytkowanie zabytków architektury, 3 - wykrycie cech swoistych zabudowy oraz określenie ich stosunku do prywatnych posesji i małowartościowej architektury centrum historycznego, 4 - związanie konieczności rozwoju funkcji ogólnomiejskich centrum z ochroną dziedzictwa kulturowego, przeniesienie przedsiębiorstw przemysłowych, problemy transportu oraz zabezpieczenia inżynierskiego, 5 - ustalenie programu ekonomicznego realizacji nakreślonych przedsięwzięć oraz kolejności i etapów przeprowadzania prac.

Podczas pierwszego etapu przeprowadzono historyczno-genetyczną analizę powstawania układu miasta, z wyznaczeniem właściwych mu tendencji rozwoju oraz granic i zasad organizacji przestrzennej. Okazało się, że Łuck w ciągu X - XVIII w. rozwijał się w formie otwartego układu liniowego. Decydującym czynnikiem takiego ukształtowania, tak jak innych staroruskich miast, był krajobraz oraz system dominant kubaturowych, czyli wzrokowych punktów orienta-

10. Łuck. II etap rewaloryzacji; kolorem jaśniejszym oznaczono obiekty istniejące, ciemnym - projektowane; cyfry oznaczają kolejność realizacji

cyjnych. Przewaga kubaturowo-przestrzennych cech w układzie systemu, doprowadziła do dominacji wizualnego orientowania nad cechami planistycznymi - rozmieszczenie głównych obiektów sakralnych uwarunkowało wytyczanie ulic oraz sytuowanie wzdłuż nich zabudowy szeregowej. Łuck do dzisiaj zachował charakterystyczną dla staroruskiej urbanistyki prawidłowość rozmieszczania dominant na wzniesieniach, na krawędzi płaskowyżu, skąd można było oglądać obszerne panoramy wzdłuż rozlewiska rzeki oraz podziwiać wzajemne związki między poszczególnymi składnikami zabudowy.

Cały układ urbanistyczny oparty na wizualnych relacjach między dominantami był ściśle ustalony. Cały system otwierano na przestrzeń zewnętrzną, wewnątrz miasta również przeważały otwarte przestrzenie. Zabudowa miała "rozzerwany" przejrzysty charakter, zagęszczenia zdarzały się tylko lokalnie, w miejscach intensywnego handlu. Wyznaczanie ulic było uwarunkowane ukształtowaniem terenu oraz rozmieszczeniem świątyń, przy czym trwały charakter miały osie główne. Natomiast wewnątrz poszczególnych dzielnic rozplanowanie ulic mogło się zmieniać.

Wokół każdej dominanty² formowała się "mikrostruktura" tkanki miejskiej. Jej charakter, czyli zasady organizacji zabudowy, był warunkowany przez narodowe i religijne odrębności grup ludności. Większość budynków wielokrotnie przebudowywano, tak że zewnętrzna, naziemna część pochodzi z XIX-XX w. Tylko w układzie dzielnic i działek gruntu, w stosunku "dom-działka", w stopniu zagęszczenia zabudowy, liczbie pięter, regularności oraz rozmiarach i proporcjach budynków przetrwały w ciągu stuleci dawne, niezmiennie cechy, świadczące o istnieniu na danym obszarze takiej lub innej jurydyki. Zewnętrzny szkielet miasta dostrzegany był z daleka, wewnątrz - dominanty grały rolę przestrzennych i semantycznych punktów orientacyjnych.

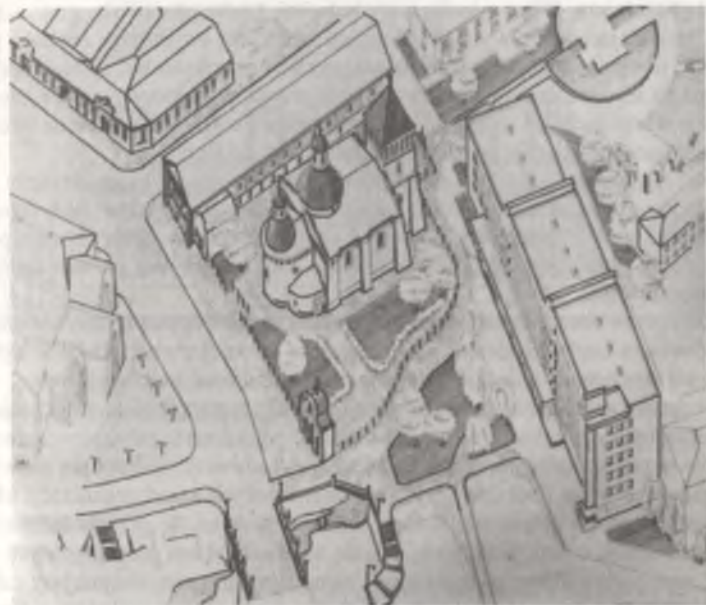
Łuck średniowieczny był wielonarodowym miastem, z różnymi wspólnotami etnicznymi, zgrupowanymi na niewielkim obszarze, z wyraźnie określonymi granicami. Obok przedstawicieli różnych zakonów katolickich (jezuitów, dominikanów, brygidek, szarytek, bonifratrów, karmelitów), na obszarze półwyspu mieszkali prawosławni i protestanci oraz Ormianie, Żydzi i Karaimi. Każda z tych religijnych bądź narodowych wspólnot zajmowała konkretne terytorium wokół swojej świątyni, posiadała własny samorząd oraz ziemie uprawne.

Charakter przestrzennej organizacji zabudowy zależał od narodowego lub religijnego składu ludności. Centrami i architektonicznymi dominantami takich wspólnot były klasztory (unickie, katolickie), cerkwie, synagogi, świątynie ormiańskie i zbory. Współegzystencja grup narodowych i zróżnicowanie zabudowy według cech przestrzennych trwały w Łucku od XIV w., od czasu sprowadzenia przez Witolda Ormian i Żydów dla ożywienia handlu i rzemiosła, aż do II wojny światowej.

Na schemacie przedstawiającym układ centrum Łucka według mapy katastralnej z 1939 r., widać główne strefy miasta. Największy obszar zajmuje Górny Zamek, jako oddzielne, zamknięte założenie. Podobny typ reprezentują zespoły klasztorne na terenie Zamku Okolnego oraz obszary zwane "zabudową

11. Łuck. Widok z mostu Bazylińskiego na cerkiew Podwyższenia Krzyża Św.

12. Łuck. Projekt rewitalizacji w rejonie mostu Bazylińskiego, wariant z 1992 r.

szlachecką" i "zabudową magdeburską". Pozostałe strefy posiadają podrzędny charakter.

"Zabudowa szlachecka" zajmuje teren, na którym mieszkali bogaci katolicy oraz prawosławni ziemianie, tutaj znajdowały się główne świątynie miasta. Budowano tu okazałe dwory, z oddzielnymi stojącymi pomieszczeniami gospodarczymi. Rozmiar domu wynosił ok. 15 x 30 m, przy długości działki do 70 m. Budynek mieszkalny odsunięty był od linii zabudowy. W tylnej części działki, czasami przybudowane do domu, rozmieszczone były pomieszczenia gospodarcze: stajnie, szopy, itp.

Inna charakterystyczna strefa, powstała w wyniku ponownego podziału działek w strefie handlowej po przyłączeniu miasta do Rzeczypospolitej - umownie zwana "zabudową magdeburską", obejmuje dzielnice przylegające do rynku. Teren ten został zabudowany wąskimi, gęsto ustawionymi, wyciągniętymi w głąb działki, jedno- lub dwupiętrowymi domami, spełniającymi funkcję handlowo-rzemieślniczą. Domy w tej strefie były podpiwniczone. 2-3 kondygnacyjne piwnice tworzyły oddzielne, podziemne miasto z ulicami, przejściami, wyjściami do rzeki i do cerkwi. Moduł zabudowy wzdłuż fasady wynosił od 7,5 do 12 m, w głąb 30 - 40 m. Dom z przybudówkami zajmował często całą działkę.

Najliczniejszą grupę nierdzennej ludności Łucka stanowiła gmina żydowska, posiadająca aż do wybuchu II wojny światowej 4 synagogi, szpitale, przytulki dla ubogich, bezpłatne jadłodajnie, zakłady przemysłowe. Zabudowa mieszkalna na ich terenie reprezentowana była przez charakterystyczne parterowe domy o rozmiarach 7-8 m x 8-10 m, zgrupowane po 4-5 w nieforemne wielokąty, zajmujące prawie całą powierzchnię małej działki.

Mniej obszerne, ale też zlokalizowane w granicach kilku dzielnic były wspólnoty: ormiańska, niemiecka, karaimska. Niestety, charakter tych ostatnich stref został bardzo zmieniony, ponieważ cały ten obszar zajmują obecnie powojenne domy typu miejskiego lub wiejskiego. Ocalały jedynie główne świątynie tych narodowości.

Do czasów obecnych zachowały się granice i szkielet przestrzenny centralnych stref dawnego Łucka. Szkielet zewnętrzny, jako bardziej trwały, ocalał w lepszym stanie niż wewnętrzny układ, który w wielu strefach doznał znacznych zmian.

Podstawą metodyczną rewaloryzacji zespołu historyczno-architektonicznego Łucka było centralne strefowanie obszaru, połączone z zabezpieczeniem zabudowy w poszczególnych strefach. Metodyka badawcza oparta była na wykryciu, zabezpieczeniu i sukcesywnym rozwoju trwałych zasad organizacji układu przestrzennego na przestrzeni całego okresu rozwoju. W przeciwieństwie do dawnych metod ochrony, skupiających się na rewaloryzacji poszczególnych obiektów, zaproponowaliśmy kompleksowy, harmonijny program, obejmujący cały zespół historyczny. Przewidziany został wielostopniowy system zabiegów: od propozycji formowania ogólnego planu miasta, aż do projektów rekonstrukcji poszczególnych budynków.

Przy rozpatrywaniu rozwoju wewnętrznego planu zespołu miejskiego powinny być uwzględnione ogólne zasady jego formowania (związki wewnętrzne,

13-14. Łuck. Typy odbudowywanych budynków

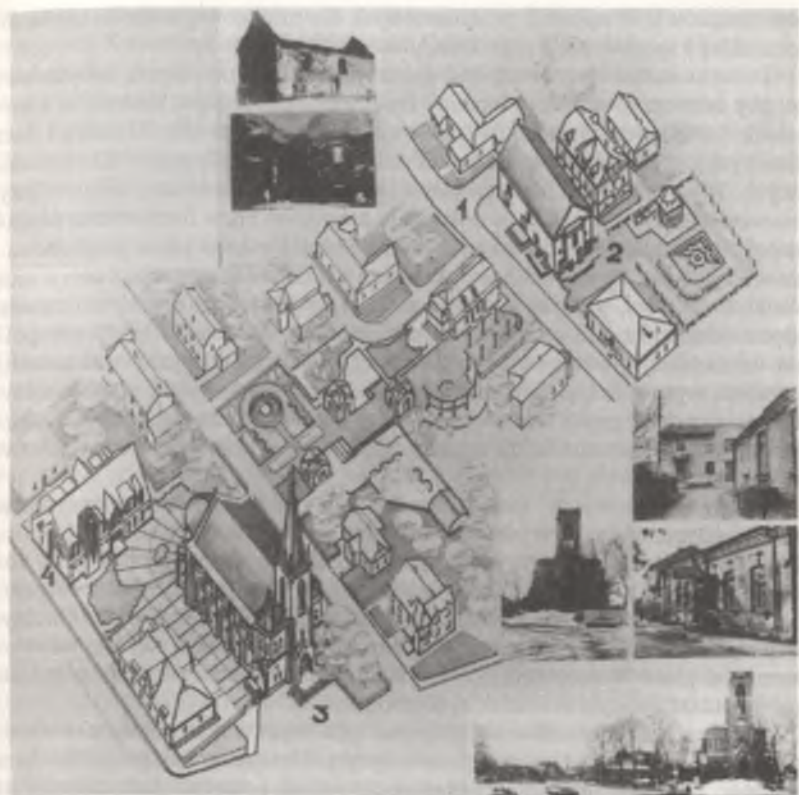
przejrzysta struktura z zagęszczeniem wzdłuż ulic handlowych, nieograniczona widoczność dominant) oraz zasady budowy, stosowane przez daną narodową lub religijną wspólnotę, gdzie zlokalizowane były rozpatrywane parcele.

Strefy podzielono na główne i podporządkowane. Do pierwszych zaliczono Górny Zamek i tereny klasztornych kompleksów z przylegającą do nich "zabudową szlachecką" i "zabudową magdeburską". Strefy podporządkowane to obszary niskiej zabudowy na obrzeżach zespołu historycznego. Są to tereny, na których mieszkali Żydzi, Ormianie oraz protestanci, gdzie zachowały się tylko świątynie, pozbawione właściwego im otoczenia. Obraz stref głównych warunkuje wygląd całego miasta, na ich terenie zachowała się struktura przestrzennej organizacji zabudowy szeregowej. W strefach podporządkowanych cenne są tylko pojedyncze obiekty, wymagające wsparcia semantycznego i architektonicznego. Pozostały obszar jest pokryty dość neutralnym tłem.

Jak już wskazano, ogólnymi cechami środowiska przestrzennego zespołu, określającymi jego przynależność do wizualno-otwartego typu układów, jest postępujące na przestrzeni wieków wzmocnienie charakteru ukształtowania terenu, wielorakie związki wzrokowe, niejednorodność gęstości zabudowy, kontrast wysokości i środowiskowe zróżnicowanie z racji cech narodowo-religijnych. Wszystkie te właściwości, razem z cechami indywidualnymi zabudowy, można zauważyć i obecnie na terenie zespołu historycznego. Nadaje mu to piętna niepowtarzalności i swoistości. Jednocześnie jednak zły stan większości budynków, brak zabezpieczenia inżynierskiego, duży procent mieszkań prywatnych, różny sposób wykorzystania gruntów i przewaga niewłaściwych dla strefy historycznej funkcji, stwarzają szereg problemów podczas rewaloryzacji. Wymagało to opracowania generalnej urbanistycznej koncepcji renowacji, obejmującej zespół zabiegów restauracyjnych oraz problem budowania nowych budynków, uwzględniając historyczne otoczenie. Udało się nam opracować - posługując się spisem chronionych budynków - obiektywną ocenę celowości rozbiórek. Dzięki spisowi mogliśmy porównać argumenty architektoniczno-artystyczne oraz inżynierskie.

Zabiegi w każdej strefie przewidywały uwzględnienie zarówno ogólnych cech całego systemu, jak i charakteru organizacji rozpatrywanej strefy. W systemie z oceną stanu budynków w stopniach, wskaźniki warunkowały kolejność renowacji w każdej strefie. Na terenie Zamków: Górnego i Okólnego, kolejność ta sprowadza się w zasadzie do restauracji zabytków, badań archeologicznych, ochrony i konserwacji oraz przywracania zabytkom właściwych im funkcji, czyli przede wszystkim sakralnych oraz kulturalnych. W strefie "zabudowy magdeburskiej" konieczne jest: odtworzenie gęsto zabudowanej pierzei (wstawki "plombujące"), rozwój funkcji handlowo-turystycznych, zachowanie modułu i pięknej linii zabudowy, wykorzystanie piwnic dla umieszczenia w nich zakładów obsługujących turystów.

Przeprowadzona analiza przeznaczenia gruntów, pozwoliła oddzielić strefy przeznaczone do zwiedzania od czysto mieszkalnych. W strefach do zwiedzania przewidziano rozmieszczenie obiektów obsługujących turystów (kawiarni, skle-

15. Łuck. Projekt węzła urbanistycznego: Spasska Kircha - cerkiew ormiańska, 1991; 1 - cerkiew ormiańska, 2 - dziedziniec ormiański, 3 - Spasska Kircha, 4 - hotel dla baptystów

pów, muzeów). W rejonach przeznaczonych dla miejscowej ludności zaplanowano sklepy spożywcze, przedszkola, placówki medyczne itp.

Podczas badań opracowano też semantyczną strukturę zespołu zabytkowego, aby odtworzyć utracone elementy środowiska miejskiego: klasztorów katolickich (bonifratrów, karmelitów), cerkwi prawosławnych (Św. Dymitra i Św. Katarzyny), otoczenia świątyni ormiańskiej Św. Stefana, Spasskiej Kirchy oraz innych. W miejscach, gdzie niemożliwa jest fizyczna odbudowa obiektu, należy ustawiać znaki przypominające o istnieniu zabytków: np. w formie rzutu fundamentów nieistniejącej cerkwi Św. Dymitra, imitacji ratusza przez przybudowanie wieży do istniejącego budynku, kawiarni w miejscu karańskiej kenesy, niewielkich muzeów, pomników, tablic pamiątkowych lub chociażby nadawania odpowiednich nazw ulicom, hotelom, restauracjom, sklepom. W strefach wspólnot: ormiańskiej, protestanckiej i żydowskiej, należy nasilić wymowę charakteru budynku, wprowadzając elementy odpowiadającej mu kultury - wystrój architektoniczny okolicznych domów, małe formy, kolorystyczne rozwiązanie zabudowy, nazewnictwo ulic, aż do organizowania kawiarni i kuchni z potrawami narodowymi.

Program ekonomiczny musiał określać kolejność wykonywania wszystkich prac w celu przekazania, w jak najkrótszym czasie, wykończonych części miasta do użytku zwiedzającym turystom. Zwiększenie napływu turystów może bowiem pomóc w zdobyciu środków na restaurację głównych zabytków zespołu. Obecnie przygotowano do zwiedzania przez turystów Zamek Górny i Okolny. W pierwszej kolejności zaproponowaliśmy, aby zająć się tzw. węzłem wejściowym - od placu Wossojedinienia do rynku, oraz terenu na wschodnim krańcu półwyspu: od świątyni ormiańskiej do zboru.

Założenia architektoniczno-plastyczne tych węzłów oraz północno-zachodniej części zespołu historycznego zostały przedłożone w następnym stadium prac - w *"Projekcie odnowienia i zagospodarowania północno-zachodniej części zespołu historycznego"*¹³. Projekt ten był dalszym rozwinięciem koncepcji i pierwszym krokiem w jej realizacji. Główną uwagę poświęcono w *Projekcie* rozwiązaniu strefy wejściowej i obszarów przylegających. Plac Wossojedinienia (Głuszecki) jest ogniwem spinającym nową i starą część centrum. Stanowi on przejście ze strefy handlowo-urzędowej centrum do zespołu historycznego. Jest to obszar łączący średniowieczne założenie historyczne z eklektyczną, dekoracyjną architekturą ulic XIX-wiecznych. Ze względu na funkcjonalne i symboliczne znaczenie, jest to karta wizytowa całego zespołu historycznego.

Węzeł urbanistyczny "Plac Głuszecki" wymaga szeregu różnorodnych zabiegów rekonstrukcyjnych. Poczynając od restauracji cerkwi Podwyższenia Krzyża Św. i klasztoru Bazylianów, z przystosowaniem go do użytku przez szkołę niedzielną i szkołę malarstwa, rewaloryzacji istniejących i odtworzenia nieistniejących budynków przy rynku, do odnowienia budynków przemysłowych i restauracji mostu drogowego przez Głuszec. W miejscu obecnej autostrady, oddzielającej historyczny zespół od miasta, przepływał niegdyś Głuszec - dopływ Styru. W średniowieczu wyspa połączona była z miastem drewnianym mostem.

W 1924 r. zbudowano nowy most żelbetonowy, ozdobiony rzeźbami przedstawiającymi Kraszewskiego, Sienkiewicza, Czackiego, Słowackiego. Chociaż nie miał on dużej wartości architektonicznej, jednak uważamy za konieczne odbudowanie go, aby pełnił swą pierwotną funkcję, czyli zaznaczał granice terytorium zespołu i był swego rodzaju znakiem - symbolem oznaczającym wejście. Za mostem rozciąga się rynek, ograniczony na wschodzie zespołem cerkwi Podwyższenia Krzyża Św. i klasztoru Brackiego z XVI w. Obiekty te są teraz w trakcie konserwacji.

Od strony zachodniej, wzdłuż ul. Dragomanowa (d. Dominikańskiej) rozciąga się jednopiętrowa XIX-wieczna zabudowa, w której zachował się średnio-wieczny moduł, skala oraz zagęszczenie. Grupa domów na skrzyżowaniu ul. Dragomanowa i Bratkowskiego była burzona w czasie I i II wojny światowej. Obecnie zaproponowaliśmy ich odbudowę. Przeprowadzone badania archiwalno-historyczne pozwoliły szczegółowo poznać rozwój charakteru zabudowy rynku. Można było w związku z tym zaproponować zabiegi pozwalające na rewaloryzację tej zabudowy. Przedsięwzięcia te objęły konserwację istniejących budynków, przebudowę nieodpowiadających charakterowi placu oraz rekonstrukcję nieistniejących domów.

Od wschodu przylegają do węzła "Plac Głuszecki" tereny przemysłowe, na których próbowaliśmy rozwiązać problemy związane z odnowieniem i przebudową budynków przemysłowych, wykorzystując ich konstrukcje, a zmieniając wygląd architektoniczny i przystosowując je do pełnienia funkcji kulturalno-widowiskowych. Budynków takich jak teatry, czy ośrodki dla dzieci, brakuje dzisiaj bardzo na terenie historycznego centrum Łucka. Podczas rewaloryzacji połączonej z prywatyzacją nieruchomości, każdy metr sześcienny budynku zyskuje na wartości i lepiej odnawiać istniejące obiekty, niż budować nowe.

Na drugi etap rewaloryzacji północno-zachodniej strefy zespołu historycznego Łucka zaplanowano odnawianie jego części peryferyjnych: od Spaskiej Kirchy do ormiańskiej Św. Stefana. Wokół tych dominant przewidziane jest otworzenie symbolicznego, podkreślającego ich znaczenie otoczenia.

Ormiańska cerkiew Św. Stefana z 1437 r., najstarsza z zachowanych do dzisiaj świątyń chrześcijańskich, niesłusznie do tej pory uchodziła uwadze badaczy. Dawniej zajmowano się nią tylko przelotnie, a obecnie przebudowana na dom mieszkalny, nie jest uznawana za zabytek szczególnego znaczenia i oceniana jest tak, jak zabudowa o mniejszej wartości architektonicznej. Według naszych ustaleń, budowa cerkwi miała miejsce w okresie przesiedlenia drugiej fali Ormian z Kaffi oraz innych miast Krymu. Łuck był wtedy w kulminacyjnym punkcie swego rozkwitu (w 1429 r. odbywał się tutaj zjazd monarchów europejskich). Wiadomo, że uchodźcy z Krymu budowali też świątynie w Kamieńcu i Jazłowcu, jednak posłużyli się tam wschodnimi i moldawskimi architektonicznymi elementami dekoracyjnymi. Cerkiew łucka, skromnie zdobiona, różni się bardzo od bogato dekorowanych świątyń ormiańskich Podola, Ziemi Lwowskiej i Wołynia. Udało się nam ustalić, że stanowi ona wierne powtórzenie cerkwi Św. Stefana w Kaffie, tylko jej rozmiary są większe. Łuck zamieszkiwała daw-

niej potężna wspólnota ormiańska, do której należało ok. 300 budynków. Dawna cerkiew zagubiła się wśród domów mieszkalnych z XIX i XX w. i zupełnie pozbawiona jest właściwego otoczenia. W związku z tym zaprojektowano zlokalizowanie obok cerkwi Św. Stefana niewielkiego ormiańskiego dziedzińca, będącego symbolem przypominającym Ormian. Na dziedzińcu znalazłyby się elementy, świadczące o dawnej potędze wspólnoty: źródł, altana, miejsca wypoczynku. Dziedziniec otoczony ma być ogrodzeniem z charakterystycznymi elementami ornamentyki ormiańskiej. Na południowej i wschodniej ścianie ogrodzenia, należy umieścić dekoracyjne pamiątkowe *chaczkary* (kamienne krzyże ormiańskie).

Dworkowa zabudowa łączy cerkiew ormiańską z inną interesującą odmianą miasta - ze Spasską Kirchą. Zabytek ten został przekazany gminie baptystów, którzy kończą już odnawianie budynku. Kircha jest ważnym elementem urbanistycznym. Zamyka ona osie widokowe od zachodu i stanowi zakończenie trasy turystycznej Katedralna - Górny Zamek. Z tego względu postanowiliśmy utworzyć tutaj węzeł urbanistyczny: plac z zagospodarowaniem terenu - konserwacją istniejącej zabudowy, dopełnieniem zespołu nowym hotelem i przebudową jednego z budynków na kawiarnię.

Podczas przeprowadzania rekonstrukcji zabudowy tej części miasta, pożądane jest odtworzenie drobnej struktury, charakterystycznej dla dzielnicy żydowskiej, która sąsiadowała tutaj kiedyś ze wspólnotą protestancką. Mogą być tutaj zlokalizowane prywatne domy-pensjonaty, połączone po 2-4 w niewielkie grupy. Następnym etapem prac mógłby już objąć budynek synagogi z XVI w., której należy przywrócić pierwotny wygląd (obecnie jest to sala sportowa).

Jednym z trudniejszych zadań na obecnym etapie jest opracowanie ekonomicznego programu odbudowy zespołu historycznego. Program ten powinien przewidywać możliwość jednoczesnego prowadzenia prac remontowo-restauracyjnych i udostępniania innych obiektów do zwiedzania. Wiąże się to z efektywnym podziałem obszaru na strefy wycieczkowo-turystyczne oraz strefy rekonstrukcji. Zaplanowanie wykonania w pierwszej kolejności rekonstrukcji obiektów, znajdujących się w najbardziej atrakcyjnych miejscach i następnie obowiązkowe wykorzystanie parterów jako punktów obsługi turystów, powinno być korzystne zarówno dla właścicieli odbudowanych domów, jak i dla zespołu historycznego, który będzie miał możliwość otrzymywania dodatkowych środków z dzierżawy oraz od zwiększonej liczby turystów.

Po uzgodnieniu z władzą miejską, wydzieliliśmy dwanaście działek pod zabudowę w strefie "magdeburgskiej". Budynki mogą być wznoszone w pustych miejscach na obwodzie rynku.

Natknęliśmy się tutaj na następujący problem: jaki powinien być zewnętrzny wygląd odbudowywanego budynku, jeśli resztki fundamentów datowane są na XVI-XVII w., materiały archiwalne przechowują pomiary z XIX w., a pobliska zabudowa pochodzi z 1. poł. XX w.? Odbudowa budynku według wyglądu z określonego okresu historycznego to pogląd charakterystyczny dla konserwatorów. W tym przypadku problem obejmuje automatycznie rewaloryzację zabudowy szeregowej. Naszym zdaniem podejście takie jest z gruntu niesłuszne.

16-17. Łuck. Cerkiew Św. Stefana: u góry - ruiny w 1954 r.,
u dołu - projekt rekonstrukcji, 1992

Rekonstrukcja zabudowy szeregowej - labilnej w swojej istocie, nieustannie zmieniającej swój wyraz architektoniczno-plastyczny, ale chroniącej w ciągu stuleci ustalone cechy układu przestrzennego - która jest neutralnym tłem dla za-
bytków architektury, powinna zaczynać się od poznania współczesnej sytuacji urbanistycznej, cech charakterystycznych danego typu środowiska, potrzeb miasta oraz otaczającej zabudowy. Dopiero po określeniu urbanistycznych i środowiskowych potrzeb w stosunku do wznoszonego budynku, wynikających ze sta-
łych przestrzennych cech środowiska w czasie rozwoju historycznego, odpowia-
dających potrzebom założenia historyczno-architektonicznego jako naukowego i
turystycznego kompleksu, można rozpocząć proces archiwalno-historycznych
badań poszczególnych budynków. Materiały archiwalne, pomiary i opisy, stano-
wią dopełnienie współczesnego obrazu zabudowy, ponieważ jakby nie była do-
skoniała architektura budynku z XVIII-XIX w., jeśli on już nie istnieje, odbudo-
wa jego, nawet zgodna ze wszystkimi archiwaliami, będzie tylko twórczością
czasów współczesnych i musi zawierać ślady naszej epoki. Nawet arcydzieło ar-
chitektury odbudowane na podstawie pomiarów, nie jest już autentycznym za-
bytkiem; jest to nowe budownictwo w starych formach. Takie podejście meto-
dyczne do odtworzenia nieistniejącej zabudowy - od ogólnej koncepcji urba-
nistycznej do potrzeb każdego, oddzielnego typu środowiska, a dopiero od tego do
pojedynczych domów - stało się podstawą rekonstrukcji zabudowy zespołu hi-
storycznego w Łucku. Ta rekonstrukcja jest dalszym ciągiem koncepcji ogólnej
i prowadzona jest przez tę samą grupę autorów.

Wygląd każdego budynku zależy od konkretnej sytuacji urbanistycznej, któ-
ra określa stosunek do odbudowy w formie pierwotnej (na podstawie materia-
łów archiwalnych) lub zmusza do poszukiwania nowego rozwiązania architekto-
nicznego, jeśli nieudane historyczne rozwiązanie stoi w sprzeczności ze stałymi
tendencjami rozwoju miasta. Tak więc budynek nr 2 został obniżony, aby połą-
czyć go bardziej harmonijnie z pobliską zabudową. Wzbogacono też jego deko-
rację architektoniczną. W budynku nr 12 zrobiono wejście w narożniku, w miej-
scu, gdzie nie mogła być zlikwidowana luka między domami, które były
ukształtowane ściśle elewacyjnie. W budynku nr 5 zachowano elementy dawnej
struktury (mansarda, szczyt na narożniku, kondygnacyjny podział elewacji z
wydatnym gzymsem), ale wszystkie detale są już współczesne. Natomiast fasa-
da domu nr 3, której wygląd udało się odszukać w archiwaliach, bardzo trafnie
łączy architektoniczno-plastyczne cechy stylowe, i dlatego można cały dom od-
tworzyć z pełną wiernością. Na tych działkach prowadzi się już budowę. W
krótkim czasie będziemy mogli zobaczyć pierwsze owoce naszego wieloletnie-
go trudu.

W południowej części półwyspu, obok synagogi, zachował się budynek kla-
sztorny Dominikanów, których kościół był najstarszym zabytkiem katolickim
Łucka. Okazało się, że istniały w tym miejscu kolejno dwa kościoły. Ostatni z
nich zburzono w XIX w. Od tego czasu panorama miasta, oglądana od strony
rzeki, straciła ważny element swego obrazu. W ostatnim okresie powraca więc
problem odbudowy klasztoru i kościoła Dominikanów. W 1991 r. O. Zacepina,

pod kierunkiem autorki tego artykułu, opracowała w Akademii Sztuk Pięknych w Kijowie - w pracowni prof. Ł. Skoryk - projekt restauracji klasztoru i przystosowania go na zespół hotelowy.

Omówione wyżej prace nie są jeszcze zakończone. Po raz pierwszy jednak udaje się nam przeprowadzać całościowy program rewaloryzacji strefy historycznej - od naukowej koncepcji do poszczególnych, konkretnych obiektów. Nie wszystko oczywiście udało się przewidzieć, badania są jeszcze w stadium opracowywania, jednak pierwsze rezultaty są już widoczne. Wszystkie przeprowadzone badania udowadniają, że dla rewaloryzacji miasta historycznego można przyjąć tylko metodę uwzględniającą sukcesywny rozwój, pojmowany nie jako zlepek przemieszczających kolejnych stylów i epok, ale jako zachowanie i rozwój typu genetycznego całego miejskiego systemu. Przecież rozwój i rekonstrukcja miasta to części jednego procesu - ciągłej ewolucji miejskiego organizmu. Ocalenie tego organizmu w całości nie jest możliwe; nie można też zatrzymać lub zawrócić jego rozwoju. Nasze zadanie polega więc na określeniu tendencji zmian, utrzymaniu kierunku jego rozwoju oraz wzmocnieniu i utrwaleniu go we współczesnej zabudowie - przez to zapewnimy istnienie miasta w przyszłości.

Tłumaczyła Marianna Banacka

Przypisy

1. 1985-1987: historyczno-architektoniczna inwentaryzacja starej części Łucka oraz podstawowy plan historyczno-architektoniczny (Ukrprojektriestawracija, kier. arch. E. Osadczyj); 1989-1990: koncepcja odnowienia i naukowo-projektowe propozycje odnowienia zespołu historycznego (Kijew NIIP gradostroitelstwa, kier. dr arch. E. P. Olijnik); 1991: szkicowy projekt odnowy i zagospodarowania północno-zachodniej części zespołu historycznego (KijewNIITTIAG, kier. arch. E. P. Olijnik); 1992-1993: projekty rekonstrukcji zburzonych budynków na terenie zespołu historycznego na biura dla prywatnych firm (autorzy - E. P. Olijnik, L. Moroz, W. Wachowski, S. Stupak, A. Sawczuk).
2. Do głównych dominant w Łucku należą: Zamek Lubarta (XIV w.), pozostałości fortyfikacji Zamku Okolnego (wieża Czartoryskich XIV-XV w.), kościoły: ŚŚ. Piotra i Pawła, (Jezuistów, XVII w.), dzwonnica kościoła Św. Trójcy (XVI w.), klasztor: Brygidek, Szarytek, Dominikanów (XVIII w.), cerkwie prawosławne, spośród których ocalały: Podwyższenia Krzyża Świętego razem z klasztorem (XVII w.), Pokrowskaja (XVI w.), Spasska Kircha (pocz. XX w.), cerkiew ormiańska p.w. Św. Stefana (1437); synagoga (XVI w.), przebudowana na salę gimnastyczną. Pozostałe świątynie są zrujnowane i tylko niektóre z nich zbadane przez archeologów, a niektóre jeszcze nie zbadane.
3. KijewNIITTIAG, kier. nauk. i autor E. P. Olijnik; współautorzy: W. Wachowski, W. N. Lično, I. A. Szalajewa, O. A. Zacepina, i in., 1991.